

CONSILIUL AUDIOVIZUALULUI AL REPUBLICII MOLDOVA

DECIZIA nr. 201

din 14 iulie 2023

Cu privire la examinarea rezultatelor controlului serviciului media audiovizual de televiziune „Jurnal TV”, ca urmare a sesizării dlui Ion Chicu

În data de 30.05.2023, Consiliul Audiovizualului (în continuare – CA) a recepționat petiția f/nr. din aceeași dată din partea dlui Ion Chicu, prin care susține că, în data de 14.05.2023, serviciul media audiovizual de televiziune „Jurnal TV” a difuzat programul audiovizual „Ora de Ras”, în cadrul căruia a fost pusă în discuție persoana sa și partidul pe care îl conduce. Potrivit petiționarului, unul dintre prezentatori, Anatol Durbală, a spus: *„Se știe că Ion Chicu este susținut de aceleași forțe din afara țării ca și Partidul Șor, dovadă este ultima luare de atitudine a lui Chicu, în apărarea formațiunii conduse de Ilan Șor. Partidul Șor, zice Chicu, este o formațiune nocivă pentru Republica Moldova, dar prin modul cum este judecat astăzi la Curtea Constituțională, cu încălcarea oricăror norme constituționale, PAS-ul Maiei Sandu este de-a dreptul un partid criminal. Domnule Chicu, zici că Partidul Șor este doar nociv, iar PAS este criminal, iar dumneata împreună cu partidul dumitale sunteți și nocivi și criminali.”*

Ion Chicu menționează că aceste afirmații au fost însoțite de imagini, printre care: o poză manipulată tehnic sau altfel spus trucată, falsă, în care se prezintă Ilan Șor și Ion Chicu care își strâng mâinile amical, și imaginea numărării unor bancnote de dolari SUA, în timp ce se afirmă despre faptul că *„se știe că Ion Chicu este susținut de aceleași forțe din afara țării ca și Partidul Șor”*.

În sesizarea sa, petentul subliniază că modul de redare a informației care se referă la persoana sa, imaginile care însoțesc acest mesaj, precum și concluziile personale ale autorului, nu sunt bazate pe un substrat factologic suficient sau sunt intenționat denaturate și expuse într-o manieră tendențioasă, transformă această secvență, a unei emisiuni de satiră, într-un mesaj denigrator și defăimător, care îi lezează onoarea și demnitatea și a cărui scop este formarea unei opinii negative față de persoana sa și formațiunea pe care o conduce. Totodată, autorii nu au prezentat probe care să afirme că partidul pe care-l conduce este susținut (se insinuează că este finanțat prin plasarea imaginii cu banii) din aceleași surse externe ca și Partidul Șor, manipulând abil cu o singură frază *„se știe”* – frază care creează o impresie generală privind notorietatea afirmațiilor mincinoase, astfel încât nu mai este necesar să indice care sunt dovezile pe care se bazează sau cum anume au ajuns la asemenea concluzii.

În acest sens, petiționarul a menționat că este inadmisibilă manipularea pozelor și plasarea imaginii sale alături de Ilan Șor, o persoană condamnată de instanțele naționale în dosarul fraudei bancare. Acest fapt nu poate fi catalogat drept o caricatură, ci un amestec intenționat de fapte și opinii, creare a unui fals și dezinformarea cetățenilor, în opinia petentului. Autorii și prezentatorii nu au specificat că această poză este una falsă, creată de ei intenționat pentru emisiune și nici nu o marchează corespunzător. Astfel, în societate s-a creat o opinie despre faptul că s-a aflat sau se află în relații de amiciție sau cel puțin de colaborare cu Ilan Șor, asta chiar dacă *„niciodată nu am comunicat cu această persoană”*, a menționat Ion Chicu.

În acest sens, petiționarul solicită examinarea sesizării și constatarea încălcării admise de către ÎCS „Reforma Art” SRL, în baza dispozițiilor art. 13 din Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova nr. 174/2018 (în continuare – CSMA), precum și ale pct. 4 și 21 din Regulamentul privind conținuturile audiovizuale, aprobat prin Decizia CA nr. 61/219 din 30.12.2019, și sancționarea acesteia, conform legislației.

În temeiul prevederilor art. 83 alin. (2) din CSMA, precum și în scopul examinării obiective a tuturor circumstanțelor sesizate, CA a solicitat, prin scrisoarea nr. 974 din 06.06.2023, furnizorului de servicii media ÎCS „Reforma Art” SRL, fondatoarea serviciului media audiovizual de televiziune „Jurnal TV”, prezentarea opiniei referitor la cele menționate în sesizarea dlui Ion Chicu, cât și a înregistrărilor video ale programului audiovizual „Ora de Ras” din 14.05.2023.

Prin scrisoarea nr. 134-R/23-E din 07.06.2023, serviciul media audiovizual de televiziune „Jurnal TV” a comunicat: „Subiect de examinare îl constituie câteva afirmații cu referire la persoana politică Ion Chicu, exponent al unui partid politic, efectuate în cadrul emisiunii de satiră politică „Ora de Ras”. Petentul, deși folosește în sesizarea sa cuvântul „satiră”, cu referire la genul emisiunii „Ora de Ras”, nu ține cont în nici un fel de specificul acestui gen și de trăsăturile lui. Acesta avansează obiecții și observații valabile poate pentru o emisiune de analiză și comentariu politic, nicidecum pentru una de satiră politică, un gen care funcționează după cu totul alte reguli decât cele ale jurnalismului clasic. Atestăm că petentul utilizează și el în sesizare noțiunile de „satiră și caricatură”, dar, în loc să le trateze ca atare, acestea presupunând o redare îngroșată, exagerată, deformată a unor defecte ori fapte reprobabile, care și reprezintă esența emisiunii „Ora de Ras”, dumnealui aduce totul pe făgașul caracteristic emisiunilor de știri și analiză politică, unde nu sunt admise astfel de expuneri. Dar emisiunea „Ora de Ras” nu este o emisiune de știri și nici de dezbateri politice! În sesizarea sa, domnul Chicu afirmă că abordarea și imaginile din ediția de la 14 mai 2023 „nu sunt bazate pe un substrat factologic suficient” și „sunt intenționat denaturate și expuse într-o manieră tendențioasă”. Cu această ocazie vrem să reamintim că satira nici nu trebuie să se bazeze pe „un substrat factologic suficient”, satira poate porni de la niște presupuneri, bănueli, supoziții sau chiar bârfe. Iar când petentul afirmă că faptele prezentate în emisiune sunt „intenționat denaturate și expuse într-o manieră tendențioasă” domnul Chicu dă, de fapt, o definiție a satirei; că satira anume cu asta se ocupă, ea redă fapte intenționat denaturate și expuse într-o manieră tendențioasă. Când, de pildă, domnia sa spune că partidul PAS este unul „criminal”, nu știm de ce, ca politician, nu se obosește deloc să aducă dovezi și „substrat factologic suficient”, iar nouă, ca autori ai unei emisiuni de satiră, ne pretinde lucrul acesta. Cât despre faptul că am trucat imagini în care domnia sa apare alături de Ilan Șor, cu care zice că nu s-a întâlnit niciodată, ne vedem obligați să reiterăm asupra specificului satirei, și anume că imaginile truate sau făcute prin intermediul programelor de prelucrare a imaginilor constituie unul din pilonii satirei. Or, chiar în debutul emisiunii „Ora de Ras” se anunță publicul că această emisiune este un pamflet și trebuie tratată ca atare!

În sensul art. 10 din CEDO, art. 32 din Constituția RM și art. 9 din Legea cu privire la libertatea de exprimare, persoanele particulare se bucură de un drept larg de a critica liderii politici, oficialitățile, guvernele și instituțiile statale și ele pot fi pedepsite în ordin civil sau penal în cazul în care criticile lor sunt false din punct de vedere factologic sau sunt excesiv de ofensatoare.

Limitele criticii acceptabile în adresa personalităților publice sau a organismelor guvernamentale sunt mai largi decât ale celei în adresa persoanelor particulare și, în general, sunt mai largi atunci când sunt criticate persoane nominalizate.

Consiliul trebuie să țină cont de faptul că, în conformitate cu art. 3 și 4 din Declarația despre libertatea disputelor politice în mass-media, adoptată la 12.02.2004 la întrunirea a 872-a a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, precum și cu regulile minime referitor la răspunderea presei, a televiziunii, radioului și altor mijloace de informare în masă, adoptate la cea de a II-a Conferință a judecătorilor cu tematica „Justiția și mass-media”, desfășurată la Cracovia în perioada 25-26 aprilie 2005, personalitățile politice, care stăruie să-și impună opinia politică, prin însăși acest fapt își exprimă acordul de a fi supuși aprecierilor publice și criticii în mass-media.

Politicienii, în mod inevitabil și conștient trebuie să accepte verificarea strictă a fiecărui cuvânt și faptă, atât din partea jurnaliștilor, cât și a marelui public, și, în consecință, trebuie să dovedească un grad mai mare de toleranță. Cerințele lor de a fi protejați prin prisma art. 10 al Convenției și art. 7, 10 și 11 din Legea cu privire la libertatea de exprimare, trebuie cântărite cu interesele dezbaterii libere a chestiunilor politice (cazul *Lingens c. Austriei*, hotărârea din 08 iulie 1986).

Limitarea în libertatea de exprimare a unui jurnalist în contextul dezbaterii unei probleme de interes public în privința unui politician, îndeosebi de rang înalt, constituie o încălcare a art. 10 din Convenția Europeană pentru Drepturile Omului (Hotărârea din 12.02.2008, cauza *Flux nr. 4 c. Moldovei*).

De asemenea, Consiliul urmează să aplice și prevederile art. 7 alin. (8) din Legea cu privire la libertatea de exprimare, care stabilește clar că nimeni nu poate fi tras la răspundere pentru stilul umoristic și satiric dacă prin folosirea acestuia nu se induce în eroare publicul în privința faptelor!

Menționăm că și în jurisprudența CEDO s-a statuat că stilul jurnalistic constituie o parte a comunicării ca formă de expresie, fiind astfel protejat, împreună cu conținutul expresiei, iar exprimarea jurnalistică poate fi aseasonată cu percepții personal-subiective sau cu formule nu întotdeauna adecvate, esențial este ca, pentru a rămâne sub protecția art. 10 din Convenție, limbajul utilizat să nu fie subordonat unicului scop de a insulta(...), nefiind permis ca satira să conducă la mesaje jignitoare, la atacuri personale și gratuite.

Altfel spus, satira se menține în limitele sferei licitului dacă respectă drepturile personalității și, ca atare, trebuie să păstreze o anumită măsură și, mai ales, nu trebuie să se apeleze la această formă de exprimare cu intenția de a prejudicia."

Consiliul trebuie să pornească anume de la premisa clară a lipsei intenției de a-l insulta, prejudicia sau în alt mod afecta pe petent, care a acceptat să facă activitate politică, dar și a dat dovada de un comportament ambiguu, incert, în raport cu două fapte diferite, lăsând să se înțeleagă că este afectat de faptul examinării de Curtea Constituțională a anulării înregistrării Partidului Șor pe care îl dezaprobă, dar și că a calificat partidul de la guvernare ca fiind unul criminal, cu toate că se cunoaște despre statutul apolitic al Curtii Constituționale.

Tot în context, pentru autorii emisiunii este un lucru surprinzător că petentul se preface că nu înțelege regulile satirei, în situația în care el însuși, în numeroase postări pe rețele de socializare și luări de atitudine, recurge la procedee împrumutate parcă din satira politică.

Autorii emisiunii declară că uneori chiar se inspiră din stilul și abordarea domniei sale pentru emisiunea „Ora de Ras”. Alteori, însă, manipulările și etichetările la care recurge Ion Chicu sunt atât de grosolane, iar acuzele atât de vulgare și obscene, încât nici măcar o emisiune ca „Ora de Ras” nu și le poate permite.

În aceste circumstanțe atestăm lipsa vreunei încălcări a cadrului legal în vigoare, inclusiv a celui reprodus de petent, dar și că activitatea realizată în cadrul emisiunii de satiră politică „Ora de Ras” este protejată de norme legale naționale și internaționale clare, ce fac imposibilă atragerea la vreo răspundere juridică a postului, fiind evidentă deosebirea dintre emisiunile de știri și dezbateri cu emisiunile de satiră politică, motive din care solicităm respingerea sesizării depuse de Chicu Ion.”

Prin Decizia nr. 182 din 23.06.2023 cu privire la prelungirea termenului de examinare a sesizării dlui Ion Chicu, a fost prelungit termenul de efectuare a controlului sesizării dlui Ion Chicu cu cel mult 15 zile lucrătoare, în scopul unei examinări obiective a tuturor circumstanțelor de fapt.

În conformitate cu prevederile art. 75 alin. (4) lit. a) și art. 83 alin.(3) lit. c) din CSMA, CA a efectuat controlul programului audiovizual „Ora de Ras”, prin prisma celor invocate de Ion Chicu.

Programul audiovizual „Ora de Ras” se încadrează în categoria „pamflet” și ridiculizează, în mici scenete bazate pe evenimente importante pe parcursul unei săptămâni, politicieni și persoane notorii din Republica Moldova, expunându-le în mod ironic acțiunile, declarațiile, deciziile sau greșelile gramaticale pe care le fac la TV. Potrivit dicționarului, pamfletul este o specie literară (în versuri sau în proză) cu caracter satiric, în care scriitorul înfierează anumite stări morale, concepții politice, aspecte negative ale realității sociale, trăsături de caracter ale unei persoane etc.

Programul conține rubrica „Știri ca Durbală” care, pornind de la știri bazate pe fapte reale, dezvoltă subiectul sub formă de satiră/pamflet.

Rezultatele controlului au atestat că, pe 14.05.2023 serviciul media audiovizual de televiziune „Jurnal TV”, a difuzat un subiect în care prezentatorii, Anatol Durbală și Constantin Cheianu, au vorbit despre amânarea de Curtea Constituțională pentru a doua oară a demersului privind scoaterea în afara legii a Partidului „Șor”. În mici secvențe video, s-a făcut referire la cererea de demisie a lui Boris Gălcă (șeful direcției generale asistență medicală și socială din Primăria Chișinău), manifestația de 9 mai (unde mai multe persoane au încălcat legislația purtând panglica „Sf. Gheorghe”), un mesaj postat de Ion Chicu pe o rețea de socializare și la faptul că Marina Tauber stă în arest la domiciliu.

În secvența video (durata: 45 sec.) în care s-au făcut referiri la un mesaj postat de Ion Chicu pe o rețea de socializare, prezentatorul a redat conținutul în felul următor: „Se știe că Ion Chicu este susținut de aceleași forțe din afara țării ca și Partidul Șor, dovadă este ultima luare de atitudine a lui Chicu, în apărarea formațiunii conduse de Ilan Șor. Partidul Șor, zice Chicu, este o formațiune nocivă pentru Republica Moldova, dar prin modul cum este judecat astăzi la Curtea Constituțională, cu încălcarea oricăror norme constituționale, PAS-ul Maiei Sandu este de-a dreptul un partid criminal. Domnule Chicu, zici că Partidul Șor este doar nociv, iar PAS este criminal, iar dumneata împreună cu partidul

dumitale, sunteți și nocivi și criminali.”

Afirmația prezentatorului: *„Se știe că Ion Chicu este susținut de aceleași forțe din afara țării ca și Partidul Șor, dovadă este ultima luare de atitudine a lui Chicu”*, deduce o concluzie generală a faptului că autorul mesajului are parte de susținere externă din aceleași surse ca și Partidul Șor, deoarece a fost inserată o imagine cu numărarea unor bancnote de dolari SUA. De asemenea, sintagma *„se știe”*, utilizată de prezentator, nu constituie un argument sau un fapt, deoarece nu este însoțită de probe care să demonstreze că partidul condus de Ion Chicu este finanțat din aceleași surse ca și Partidul Șor. Prin mențiunea *„dovadă este ultima luare de atitudine a lui Chicu”*, autorii susțin că anume această postare reprezintă dovada despre proveniența surselor financiare ale formațiunii politice conduse de petiționar.

Secvența invocată în petiție a fost însoțită de alte imagini. În una dintre ele apare petiționarul și Ilan Șor, unde cei doi își strâng mâinile amical, într-o poza ce a fost modificată tehnic în baza unei fotografii de la o întâlnire dintre Ilan Șor și Președintele Alianței Conservatorilor și Reformiștilor Europeni, Jan Zahradil, care a avut loc pe 23.10.2018, cu intenția de a arăta o apropiere dintre Ion Chicu și Ilan Șor.

Pe ecran a mai fost difuzat mesajul postat pe o rețea de socializare de petiționar, în care acesta a menționat că Partidul Șor este o formațiune nocivă, iar prin modul în care este judecat la Curtea Constituțională, cu încălcarea unor norme constituționale, PAS-ul Maiei Sandu este de-a dreptul un partid criminal.

În context, urmează de precizat că legislația Republicii Moldova protejează satira, pamfletul și caricatura prin art. 7 din Legea nr. 64/2010 cu privire la libertatea de exprimare, care, în alin. (8), stipulează că: *„Nimeni nu poate fi tras la răspundere pentru stilul umoristic și satiric dacă prin folosirea acestuia nu se induce în eroare publicul în privința faptelor.”*

În ședința publică din 14 iulie 2023, membrii CA și-au expus opiniile referitor la constatările din raportul de control, după cum urmează:

Membra CA, Larisa Turea, a menționat că reclamantul este o persoană publică și nu are protecție, iar emisiunea nu este de știri, este o emisiune de satiră și umor, care se conduce de alte legi decât cele ale unei emisiuni de știri. Autorul unei emisiuni de satiră poate porni chiar de la o bârfă, aceste lucruri sunt expuse și în legislația despre informație. Totodată, nu este afectată imaginea personală a reclamantului, căci e vorba de partide, este scris că partidele sunt finanțate.

Membra CA a propus respingerea reclamației, mai ales că reclamantul însuși zice că este o părere personală a prezentatorului.

Membra CA, Tatiana Crestenco, a remarcat că art. 13 alin. (1) din CSMA nu precizează că prevederile sale se referă la emisiuni de știri sau la talk-show-uri. Sunt exigențe generale de care trebuie să se conducă furnizorii de servicii media, indiferent dacă emisiunea este de satiră sau este un buletin de știri. În opinia sa, „Jurnal TV” ar fi trebuit să respecte prevederile alin. (1) al art. 13, iar postarea petentului de pe Facebook nu ține de competența CA-ului.

Totodată, membra CA a declarat că nu susține opinia petentului precum că au fost încălcate prevederile pct. 4 și pct. 21 din Regulamentul privind conținuturile audiovizuale, deoarece acesta a avut posibilitatea să solicite prezentarea punctului său de vedere în emisiune, și nu consideră relevantă aplicarea sancțiunii pe aceste două puncte.

Membrul CA, Orest Dabija, a menționat că subiectul este unul foarte complicat și important. Adevărat că Ion Chicu este o persoană publică, dar și persoanele publice se bucură în aceeași măsură de protecția drepturilor fundamentale – dreptul la imagine și la viața privată. În special, dacă este vorba de un subiect de interes public, legat de modul în care persoana publică și-a exercitat atribuțiile. Într-adevăr, emisiunile de satiră pot și trebuie să abordeze astfel de subiecte, genul umoristic și satiric este protejat prin art. 10 al Convenției Europene a Drepturilor Omului cu privire la libertatea de exprimare și, evident, se permite un grad mai ridicat de exagerare și chiar provocare. Dar, o remarcă esențială ar fi: *„se permite atât timp, cât nu este de natură să prejudicieze inutil dreptul persoanei la imagine ori viață privată sau nu induce publicul în eroare în privința faptelor prezentate”*. Anume aspectul

acesta de inducere în eroare a publicului este problema acestui reportaj scurt. Durata scurtă a reportajului ar fi un argument, dar sintagma „*se știe*” și imaginea foto modificată pot induce în eroare publicul, mai ales publicul mai puțin avizat.

Ca urmare a celor expuse, membrul CA, Orest Dabija, s-a pronunțat pentru admiterea petiției, remarcând totodată existența unui vid legislativ, căci nu este clar cum s-ar putea aplica prevederile art. 13 în acest caz. În opinia sa, atât timp cât satira denaturează și poate afecta imaginea publică, și poate induce în eroare publicul, mai ales într-un caz de ordin politic, legiuitorul ar trebui să introducă în cod și aspecte ce vizează emisiunile de satiră și umor.

Vicepreședinta CA, Ana Gonța a menționat că nu are dovezi nici că denaturează, nici că nu denaturează realitatea sau adevărul, nici că induce și nici că nu induce publicul în eroare. Și asta nu pentru că autorii au avut rea-credință sau rea-intenție, cu scopul de a denatura sau a induce în eroare, ci pentru că nu neapărat publicul, consumator de astfel de programe, știe să interpreteze corect acest mesaj.

În opinia vicepreședintei CA, încadratura juridică în acest caz nu este foarte exactă, de aceea nu va vota pentru o sancțiune.

Președinta CA, Liliana Vițu-Eșanu, a remarcat că satira este protejată ca formă de libertate de opinie și de exprimare și dacă s-ar încerca acum să se reglementeze satira, la nivel legislativ, s-ar putea să fie acuzat statul, mai ales ca suntem un stat candidat la integrarea europeană, că introduce restricții pe o formă care este protejată de Legea cu privire la libertatea de exprimare. Pe de altă parte, satira a fost folosită mereu, de-a lungul secolelor, pentru a critica anume persoanele politice sau procesele politice. Satira face uz și de umor, și de ironie, de exagerare, de ridiculizare, uneori având chiar și un conținut cu caracter violent – pentru a ataca, pentru a expune, pentru a lua în derâdere vanitatea, viciile, lipsa de corectitudine sau lipsa de caracter al unei persoane, în special al unei persoane politice. Este un prim caz de acest fel și este un subiect foarte complex.

Președinta CA a concluzionat că nu îi este clar cum s-ar putea aplica unei satire art. 13 din CSMA și cum reglementările pentru satiră ar corobora cu legislația privind libertatea de exprimare.

Ca urmare a deliberărilor membrilor CA, în cadrul procedurii de vot, nu s-a întrunit numărul necesar de voturi pentru a lua o decizie în privința admiterii sau neadmiterii petiției dlui Ion Chicu. În acest context, sunt relevante prevederile art. 80 alin. (3) din CSMA, potrivit căruia CA adoptă decizii cu votul a cel puțin 4 membri.

În temeiul celor constatate și în conformitate cu prevederile Codului serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova nr. 174/2018,

Consiliul Audiovizualului al Republicii Moldova DECIDE:

1. Se ia act de rezultatele controlului serviciului media audiovizual de televiziune „Jurnal TV”.
2. Prezenta decizie poate fi contestată în ordine de contencios administrativ la Judecătoria Chișinău, sediul Râșcani (MD-2068, mun. Chișinău, str. Kiev nr. 3), în termen de 30 de zile din data comunicării acesteia, fără a fi necesară depunerea unei cereri prealabile.
3. Controlul asupra executării prezentei decizii se pune în sarcina Direcției control servicii media audiovizuale.
4. Prezenta decizie intră în vigoare la data adoptării, se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și pe pagina web oficială a Consiliului Audiovizualului.

PREȘEDINTĂ

Liliana VIȚU-EȘANU